

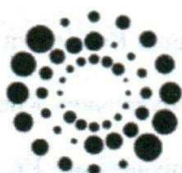
ISSN 2311-262X

КРЕМЕНЕЦЬКІ КОМПАРАТИВНІ СТУДІЇ

ВИПУСК VIII

**Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія ім. Тараса Шевченка
Гуманітарний факультет**

ISSN 2311-262X

CiteFactor
Academic Scientific Journals

КРЕМЕНЕЦЬКІ КОМПАРАТИВНІ СТУДІЇ

ВИПУСК VIII

2018

Кременецькі компаративні студії : [науковий часопис / ред.: Д. Чик, О. Пасічник]. – 2018. – Вип. VIII. – 516 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Денис Чик, к. філол. н., доцент кафедри іноземних мов та методики їх викладання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (головний редактор, науковий редактор);

Олена Пасічник, к. філол. н., доцент кафедри української філології та суспільних дисциплін Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (заступник головного редактора, відповідальний редактор);

Наталія Воронцова, к. філол. н., доцент, завідувач кафедри іноземних мов та методики їх викладання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Ольга Чик, к. філол. н., доцент кафедри іноземних мов та методики їх викладання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Анатолій Янков, к. філол. н., доцент кафедри іноземних мов та методики їх викладання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Наталія Янусь, к. філол. н., доцент кафедри іноземних мов та методики їх викладання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Надія Данік, асистент кафедри іноземних мов та методики їх викладання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Наталія Колодійчук, секретар кафедри іноземних мов та методики їх викладання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (відповідальний секретар).

РЕДАКЦІЙНА РАДА

Кшиштоф Вечорек, д. філософ. н., професор, завідувач кафедри логіки і методології мови (Сілезький університет в Катовіцах, Республіка Польща);

Анатолій Волков, д. філол. н., професор (м. Чернівці, Україна);

Сільвестрас Гайжюнас, д. гуманітарних н., доцент (Балтоскандинавська академія, м. Паневежис, Литовська республіка);

Вікторія Зарва, д. філол. н., професор кафедри зарубіжної літератури та теорії літератури (Бердянський державний педагогічний університет, Україна);

Іван Зимомря, д. філол. н., професор, завідувач кафедри теорії та практики перекладу (Ужгородський національний університет, Україна);

Ольга Куца, д. філол. н., професор кафедри теорії і методики української та світової літератури (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка, Україна);

Ігор Лімборський, д. філол. н., професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики (Черкаський державний технологічний університет, Україна);

Валентина Нарівська, д. філол. н., професор кафедри зарубіжної літератури (Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара, Україна);

Наталія Пахсар'ян, д. філол. н., професор кафедри історії зарубіжної літератури (Московський державний університет ім. М. В. Ломоносова, Російська Федерація);

Борис Шалагінов, д. філол. н., професор кафедри літературознавства (Національний університет «Києво-Могилянська академія», Україна).

Часопис індексується у міжнародних наукометричних базах **Index Copernicus International**, **CiteFactor**, **Research Bible**, **InfoBase Index**.

Рекомендовано до друку вченою радою гуманітарного факультету Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (протокол № 2 від 01.11.2018 р.).

Адреса редакції: пров. Ліцейний, 1, каб. 55, м. Кременець, Тернопільська область, Україна, 47003.

Сайт часопису: www.kremenets-comparative-studies.webnode.com.ua

E-mail: comparative_studies@ukr.net

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ

ПОРІВНЯЛЬНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

Г.А. Александрова КОМПАРАТИВНЕ ОСЯГНЕННЯ ПИСЬМЕНСТВА В «ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ» МИХАЙЛА ВОЗНЯКА.....	10
М.В. Аммон ЕВРОПЕЙСКИЕ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ИСТОКИ БЕЛОРУССКО- ГО ФЭНТЕЗИ.....	19
І.А. Бестюк ДЕНДІ З ФОТОАПАРАТОМ: ВІЗУАЛЬНІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ В МОДЕРНІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	26
Г.О. Випасняк ПАМ'ЯТЬ ПРО ЗНИКЛІ СВІТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ: СОФІ ОКСАНЕН І ФРЕДЕРІК БЕГБЕДЕР	35
Э.И. Герайзаде, И.Э. Гулиев РЕЦЕПЦИЯ ТВОРЧЕСТВА БАЙРОНА В АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИИ.....	45
В.В. Дуркалевич АВТОРСЬКІ СТРАТЕГІЇ У ДРОГОБИЦЬКИХ ТЕКСТАХ ЕРВІНА ШЕНКЕЛЬБАХА І ГЕНРИКА ГРИНБЕРГА	53
С.О. Дячок ШЕВЧЕНКОВЕ СЛОВО ЯК ІНТЕРТЕКСТ У ТВОРАХ ЛІНИ КО- СТЕНКО	64
О.С. Карпіна «СЕРГІЙ ГОРБАТОВ» ТА «ВОЛЬТЕР'ЯНЕЦЬ» ВС. С. СОЛОВ- ЙОВА ЯК ІСТОРИЧНІ РОМАНИ ВАЛЬТЕР-СКОТТІВСЬКОГО ТИПУ: ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСТВО	71

Т.М. Конєва СЮЖЕТНО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ НОВЕЛ «ТОНІО КРЕГЕР» Т. МАННА ТА «INTERMEZZO» М. КОЦЮБИНСЬКОГО: КОМПАРАТИВНИЙ АСПЕКТ	82
О.П. Куца ПОВІСТІ «ПІД ТИХИЙ ВЕЧІР» Б. ЛЕПКОГО І «ВІКТОРІЯ» К. ГАМСУНА: ПАРАДИГМА «СТРАЧЕНОЇ МОЛОДОСТІ»	90
Є.О. Лепьохін НАРАТОЛОГІЧНІ КОНТРАСТИ І ПСИХОДЕЛІЧНІ ПОЛЮСИ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО І КІНОТЕКСТУ МІХАЕЛЯ ГАНЕКЕ	99
О.В. Пасічник ВІЗІЙНИЙ СВІТ СМЕРТНИКІВ І ПЕРЕСИЛЬНИХ	111
Ю.Ю. Полякова ЧЕЛОВЕК ЗА БОРТОМ: ОБРАЗ АУТСАЙДЕРА В ПЬЕСАХ «ЖИВОЙ ТРУП» Л. ТОЛСТОГО І «САМОУБИЙЦА» Н. ЭРДМАНА.....	120
С.І. Сафарян ШКІЛЬНИЙ КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ЯК ЗАСІБ УСВІДОМЛЕННЯ КУЛЬТУРНО-НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	129
О.О. Смольницька КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ТЕМИ ВІЙНИ У ТВОРЧОСТІ ВІРИВОВК І ЕМІГРАЦІЙНИХ ШОТЛАНДСЬКИХ ПОЕТІВ.....	140
О.П. Ткаченко КОГО ПОРОДИВ КАЇН? (КОМПАРАТИВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗУ «КАЇНОВІ НАЩАДКИ»).....	155
В.А. Якимович ПРОТИСТАВЛЕННЯ «СВІЙ-ІНШИЙ», «СВІЙ-ЧУЖИЙ» У СВІТЛІ РІЗНИХ НАУКОВИХ ПАРАДИГМ	169
K. Bondos BESTIARIUSZ LITERACKI OD ŚREDNIOWIECZA DO ROMANTYZMU – UJĘCIE KOMPATYSTYCZNE	175

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

- О.О. Бистрова**
ПРИНЦИП ФОТОГРАФІЧНОГО ОКА ЯК СКЛАДОВА ПОЕТИКИ ЛІТЕРАТУРИ МОДЕРНІЗМУ 183
- Э.Э. Гарагёзова**
ГИПЕРТЕКСТ В СОВРЕМЕННОЙ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ 192
- К.О. Годік**
РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «БІСОВЩИНИ» В РОМАНІ СЕРГІЯ ЖАДАНА «ВОРОШИЛОВГРАД» 198
- В.С. Кметь**
ОБРАЗ «ІНШОГО» В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ В КОНТЕКСТІ ДЕМОНОЛОГІЧНИХ ВІРУВАНЬ ПРО ВІДЬМУ 205
- Т.В. Кушнірова**
ІМАГОЛОГІЧНИЙ ФОКУС У ХУДОЖНЬОМУ ПРОСТОРІ ДЖУЛІАНА БАРНСА 216
- І.В. Прушковська**
УКРАЇНКА-МІГРАНТКА У ТУРЕЦЬКОМУ ДРАМАТУРГІЧНОМУ ПРОСТОРІ (НА МАТЕРІАЛІ П'ЄСИ «ЛЕНА, ЛЕЙЛА ТА ІНШІ» З. ІПШІРОГЛУ)..... 224
- О.П. Савенко**
СВЯТКОВІ ПРОПОВІДІ КИРИЛА ТРАНКВІЛІОНА-СТАВРОВЕЦЬКОГО 232
- З.В. Савченко**
ХУДОЖНЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНИХ ІДЕЙ У РОМАНАХ АЙРІС МЕРДОК 242
- В.В. Селігей**
ГОЛОС ОПОВІДАЧА ТА ПОЛІФОНІЯ МІЖ КУЛЬТУРАМИ В РОМАНІ ГАО СІНЦЗЯНЯ «СВЯТЕ ПИСЬМО ОДНІЄЇ ЛЮДИНИ» 252

В.А. Хмель, А.Л. Матчук АРХЕТИПНО-МІФОЛОГЕМНА РЕЦЕПЦІЯ ГОЛОВНОГО ПЕР- СОНАЖА В РОМАНІ ПАТРИКА ЗЮСКІНДА «ПАРФУМИ»	263
---	-----

У. Юсифова ОБРАЗ ДЕРВИШЕЙ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ ФОЛЬКЛОРЕ И ЕГО ФУНКЦИИ	273
--	-----

Н.В. Янусь ПІСЕННІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЕЗІЇ Р. БЕРНСА	278
--	-----

М. Zambrzycka OBRAZY KOBIEŃ W POWIEŚCI WALEŃCJA SZEWCZUKA <i>ТИНІ</i> <i>ЗНИКОМІ</i>	284
---	-----

КОМПАРАТИВНИЙ ПІДХІД У ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

А.А. Білас СТРАТЕГІЇ ВІДТВОРЕННЯ ЗНИЖЕНИХ РОЗМОВНИХ ФРАЗЕМ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ Л.-Ф. СЕЛІНА «СМЕРТЬ У КРЕДИТ»	301
---	-----

Г.В. Василенко ОБРАЗ УКРАЇНИ-МРІЇ ЯРА СЛАВУТИЧА В ОРИГІНАЛЬНІЙ ПОЕЗІЇ ТА ЇЇ АНГЛОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ	313
---	-----

И.Л. Мацегора ГРАММАТИЧЕСКИЕ ТРАНСФОРМАЦИИ В УКРАИНСКО- РУССКОМ ПЕРЕВОДЕ ТЕКСТОВ УГОЛОВНОГО ПРАВА	325
--	-----

М.М. Медведь ТЕМАТИЧНА ТА СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА НОВИХ ТЕРМІНІВ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ ТА ПОЛІГРАФІЧНОГО ВИРОБ- НИЦТВА	333
--	-----

O.A. Kirichenko, O.M. Stepanenko

THE PROBLEMS OF USING THE SEMANTIC DEVELOPMENT IN THE TRANSLATION OF TEXTS OF DIFFERENT FUNCTIONAL STYLES.....	342
--	-----

СУЧАСНА КОМПАРАТИВНА ЛІНГВІСТИКА:

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

O.Є. Верьовкіна, С.М. Замашна

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЛЕКСЕМ АМЕРИКАНСЬКОГО Й АВСТРАЛІЙСЬКОГО ВАРІАНТІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	350
--	-----

O.I. Мигалець

СПЕЦИФІКА ПРОЯВУ КОНФЛІКТНИХ ДІЙ У ДАЛЕКОСПОРІДНЕНИХ МОВАХ.....	358
---	-----

O.M. Молчанова

ОСОБЛИВОСТІ СЛІВ-СИМВОЛІВ ТА ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З ЕЛЕМЕНТАМИ КОЛЬОРОПОЗНАЧЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ, РОСІЙСЬКОЇ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВ)	373
--	-----

I.P. Сорочинська

СЕМАНТИЧНА ТИПОЛОГІЯ АФОРИЗМІВ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ	382
---	-----

Л.Д. Фенюк

АРХАЇЗАЦІЯ ПОЛІСЕМІЧНИХ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРЛЕКСЕМ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ, ФРАНЦУЗЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)	391
---	-----

В.М. Чернак

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ФАХОВОЇ ЛЕКСИКИ МОВИ КУЛІНАРІЇ СХІДНОСЛОВАЦЬКОГО СЕЛА ШМІТОВЕЦЬ.....	398
---	-----

H.V. Onyshchak

SEME STOCK OF THE NOUNS DENOTING <i>EVIL</i> IN UKRAINIAN, ENGLISH AND FRENCH	406
---	-----

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

І.М. Білоус ЗАСОБИ МОВНОЇ ОБ'ЄКТИВАЦІЇ ЦІННОСТЕЙ ФІТНЕС-ДИСКУРСУ ЯК СПОСІБ ВІДОБРАЖЕННЯ КАРТИНИ СВІТУ АНГЛІЙСЬКОМОВНОЇ КУЛЬТУРИ	415
І.А. Блинова ВИРАЖЕННЯ ГУМОРИСТИЧНОГО ЕФЕКТУ ЗАСОБАМИ СЛОВОТВІРНОГО РІВНЯ	422
Т.В. Заболотна КОЛІРНІ ЗНАКИ ЯК ЕТНОУНІКАЛЬНА СКЛАДОВА МОВНОЇ КАРТИНИ НОВЕЛ ВАШИНГТОНА ІРВІНГА	432
І.П. Задорожна КОНОТАТИВНИЙ АСПЕКТ СЕМАНТИКИ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ КОМПОНЕНТАМИ-ІМЕННИКАМИ «GLÜCK» І «UNGLÜCK»	440
Т.А. Марченко СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОПИСНИХ НОРМ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ (НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ А.Г. ТЕРНИЧЕНКА «ЗЕМЛЯ І ЛЮДИНА» (1918))	451
Н.С. Христич РОЛЬ ЕПІТЕТІВ ДЛЯ ВІДТВОРЕННЯ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ У РОМАНІ Д. ЛОУРЕНСА «КОХАНЕЦЬ ЛЕДІ ЧАТТЕРЛЕЙ»	459
С.М. Щербина ДЕФІНІТИВНИЙ СТАТУС НАУКОВОГО ДИСКУРСУ НА ТЛІ СУМІЖНИХ ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ	468
D. Babušytė, D. Jatautaitė EUROLINGUISTISCHE STUDIEN UND IHRE PERSPEKTIVEN: EUROPÄISMEN IM FREMDSPRACHENERWERB	483

I. Oliinyk

STRUCTURE MOTIVATIONNELLE DES NOMS D'ENTREPRISE: ASPECT PRAGMATIQUE.....	496
---	-----

РЕЦЕНЗІЇ**Е.В. Никольский****БЛИЖАЙШИЕ, НО НА БОЛЬШОМ РАССТОЯНИИ.**

Чик Д. Longo sed proximus intervallo: жанрові системи української та англійської прози кінця XVIII – середини XIX ст.: монографія. [Наук. ред. В. А. Зарва]. Бердянськ: БДПУ, 2017. 356 с.....	510
--	-----

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	512
-----------------------------------	------------

resist. The fact that the Podsekalnikov's death wanted to be used by the policy-maker for his own needs helps to degenerate the hero: he remains an outsider, but no longer wants to go away. The idea of suicide becomes a kind of way of self-affirmation, and attempts to dispose his soul and body lead to Podsedkalnikov's desire to rebuild his life. Thus, until the 1930's, the main types of literature under the influence of social shifts actually merged into one, giving rise to the type of hero-outsider, unable to fit into a new reality and doomed to a satirical embodiment in the literature of socialist realism.

Key words: M. Erdman, L. Tolstoy, outsider, «superfluous» man, «small» man, literary types, transformation, drama.

kks

Сафарян С.І.

ШКІЛЬНИЙ КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ЯК ЗАСІБ УСВІДОМЛЕННЯ КУЛЬТУРНО- НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Постановка проблеми. Шкільна літературна освіта нині зазнає суттєвих змін відповідно до умов реформування Нової української школи, головною метою якої визначено формування ключових (базових і основних) та предметних компетентностей особистості. Одна з компетентностей передбачає формування «обізнаності та самовираження у сфері культури», яке б полягало, зокрема, у «відкритому ставленні та повазі до розмаїття культурного вираження інших, у здатності розуміти твори мистецтва» [5, с. 12]. Вирішення цього завдання в системі шкільної літературної освіти безпосередньо пов'язане з реалізацією основних положень діалогу культур та активним використанням у зв'язку з цим на уроках літератури основ компаративного аналізу. Це, у свою чергу, вимагає науково-методичного обґрунтування та конкретних методичних рекомендацій щодо застосування компаративного аналізу художніх творів на уроках літератури в школі, адже цей аналіз більше відповідає завданням філологічних досліджень і в шкільній практиці може набувати специфічних рис.

Аналіз досліджень. Велике значення для виникнення, обґрунтування та розвитку компаративістики мали праці філологів Т. Бенфея, Й.Г. Гердера та О. Веселовського. В Україні засади порівняльного вивчення літератури застосовували М. Драгоманов, І. Франко, М. Дашке-

вич. Сучасна літературознавча компаративістика активно розробляється в європейських країнах та США (В. Фрідеріх, Д. Мелон, П. ван Тігем, Ч. Бернгаймер, В. Годзіх, Ч.Е. Вінквіст, В. Тейлор). Нині компаративне літературознавство значно розширило свої межі, включаючи нові галузі досліджень мультикультуралізму, культурних студій, постколоніальної літератури, відео-та електронних тестів тощо. У сучасній українській літературознавчій компаративістиці актуальними є питання генетико-контактних зв'язків, типологічних відповідностей, впливів, міжлітературної рецепції, посередницькі функції художніх перекладів. Їх дослідженню присвячені праці вітчизняних вчених Д. Наливайка, Р. Гром'яка, А. Градовського, О. Чиркова та ін.

Проблемами шкільного компаративного аналізу художніх творів на уроках літератури займалися відомі вчені-методисти: Н. Волошина, О. Ісаєва, Ж. Клименко, О. Куцевол, Л. Мірошніченко, Є. Пасічник, Л. Цимбалюк, Ф. Штейнбук тощо. У дослідженнях ставилися не лише проблеми методики проведення компаративного аналізу на уроках літератури, а й досліджувалися методичні аспекти формування, у процесі цього аналізу, духовних цінностей, переконань, накопичення досвіду морально-духовних вчинків підростаючої особистості. Так, наприклад, Н. Волошина розробила цілісну систему виховання учнів засобами літератури, в основу якої покладено усвідомлення власної національно-культурної ідентичності та формування національних і загальнолюдських духовних цінностей. При цьому дослідниця особливу увагу акцентувала на:

- специфічному впливові мистецтва слова на формування духовного світу і національної самосвідомості учнів;
- обов'язковому компаративному підході до розгляду літературних явищ і творів [3, с. 325].

Проте в сучасних наукових дослідженнях ще недостатньо висвітлені окремі питання відмінності шкільного компаративного аналізу художніх творів від літературознавчого компаративного аналізу як жанру філологічного дослідження. Бракує також конкретних методичних рекомендацій щодо організації та проведення цього аналізу у процесі опрацювання літературних творів з метою реалізації виховної мети.

Актуальність дослідження зумовлена сучасними тенденціями в реформуванні вітчизняної шкільної літературної освіти. Відповідно до Концепції нової української школи, серед пріоритетних напрямів реформування визначено запровадження компетентнісного підходу до формування підростаючої особистості [5]. Названо основні компетентності та окреслені шляхи їх формування, зокрема, і у процесі вивчення літератури, який має враховувати основні аспекти діалогу культур.

Мета і завдання. У контексті нашого дослідження ми зупинимось

більш детально на ролі шкільного компаративного аналізу як дієвого засобу реалізації діалогу культур та усвідомлення культурно-національної ідентичності. Наше завдання вбачаємо в обґрунтуванні специфіки використання елементів компаративного аналізу на уроках літератури в школі, наведенні конкретних методичних матеріалів щодо шкільного компаративного вивчення творів української і світової класики з метою формування національної самосвідомості.

Виклад основного матеріалу. В Концепції нової української школи зазначено «За експертними оцінками, найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, *спілкуватися в багатокультурному середовищі* та володіти іншими сучасними вміннями» [5, с. 4]. Згідно з цим положенням, основним завданням шкільного вивчення літератури має стати не оволодіння певними літературознавчими знаннями, а естетичне виховання грамотного поціновувача словесного мистецтва, здатного сприймати та оцінювати художні твори різних історичних періодів, національно-культурних традицій, естетичних парадигм.

В умовах сучасних інтеграційних суспільних процесів поряд з національним усвідомленням значно зростає роль діалогу культур. Жодна національна культура, зокрема, і література, не може плідно розвиватися поза продуктивним спілкуванням з іншими культурами. Тому у процесі шкільного вивчення літератури ми маємо активно застосовувати компаративний метод аналізу, який, як зауважувала Н. Волошина, має особливе значення: «Під час порівняльного вивчення літератури школярі вчать встановлювати міжпредметні асоціації, оперувати прийомами аналізу і синтезу, порівняння та узагальнення. Це сприятиме формуванню гуманістичного світогляду учнів, вихованню в них національної самосвідомості, гідності, а також поваги до інших народів, їхньої культури...» [4, с. 11].

Традиційно *компаративізм* в літературі (від лат. *comparativus* — порівняльний) визначають як порівняльне вивчення літератур, процесів їх взаємозв'язку, взаємодії, взаємовпливів на основі порівняльно-історичного підходу. «Як філологічний метод дослідження компаративізм бере свій початок у ХІХ столітті. Засновником його вважають німецького філолога Теодора Бенфея» [6, с. 369]. Предметом компаративних літературознавчих досліджень є генетичні, генетично-контактні збіги (апології) в національних, регіональних і світових літературах, вивчення форми зовнішніх і внутрішніх контактів і впливів, міжлітературні рецепції, посередницькі функції художніх перекладів.

Шкільний компаративний аналіз художніх творів має певні специфічні риси та особливості, які, насамперед, визначаються віковими особливостями учнів та відповідними їм рівнями сприйняття словесного мис-

тецтва, завданнями та цілями навчання літератури в школі. Загальновідомо, що традиційними шляхами аналізу літературних творів у школі вважаються послідовний аналіз за розвитком дії або «услід за автором», пообразний, проблемно-тематичний та комбінований. У сучасній методиці навчання літератури в школі активно використовуються також елементи літературознавчих аналізів: філологічного, стилістичного, системно-структурного, лінгвістичного, компаративного тощо. При цьому, як зазначає Л. Мірошніченко, слід обов'язково враховувати, «що в процесі пристосування літературознавчого аналізу тексту до шкільної практики, важливо зберегти загальне осмислення твору, авторський задум та його втілення...» [8, с. 15]. Необхідно враховувати також, що, на відміну від академічних філологічних, шкільний аналіз творів має виховне і розвивальне значення. Його найпершими завданнями є навчити учнів розуміти та оцінювати твори мистецтва слова, усвідомлювати їхній зміст та поетику, розвивати творчі здібності, давати самостійну аргументовану оцінку. Відповідно, метою шкільного компаративного аналізу, за визначенням Д. Наливайка, є виокремлення типово-схожих проблем у різних творах, аналіз яких допоможе глибше розкрити ідейно-естетичну сутність кожного з порівнюваних літературних процесів, явищ, творів; з'ясувати їх відповідність та відмінність, досягнути загальну духовну єдність та національну своєрідність кожної із літератур [9, с. 41].

Як ми зазначили вище, у шкільній практиці використовуються лише елементи компаративного аналізу. Для учнів різного віку та рівня сприйняття літературного твору вони можуть бути ефективними у процесі порівняння:

- різнонаціональних творів, близьких за темою, проблематикою, сюжетом, образною системою, особливостями поетики;
- літературних творів в межах одного мистецького напрямку, течії, школи (як в одній літературі, так і різнонаціональних);
- різнонаціональних літературних явищ на рівні їхнього походження;
- оригінальних творів та їх перекладів (переказів чи переспівів);
- біографічних відомостей авторів – представників різних національних літератур.

Відповідно до цього, шкільний компаративний аналіз художніх творів доцільно здійснювати за такими напрямками:

- *історико-літературним*: час написання творів, історія створення, видання; належність до певного літературного напрямку, течії тощо; місце творів у літературному процесі;
- *біографічним*: причини звернення авторів до обраної теми; авторський задум; співвіднесеність творів з естетичними та духовними цінностями авторів; місце цих творів у творчому доробку авторів;

- *історико-культурологічним*: характеристика періоду створення твору та періоду, зображеного в ньому (соціальні, економічні, політичні, культурні, географічні умови);

- *теоретико-літературним*: родово-жанрова специфіка, тема, ідея, проблематика, конфлікт, сюжет, композиція, система образів, виражальні мовні засоби.

Використовуючи елементи компаративного аналізу на уроках, учитель має враховувати певні методичні та психолого-педагогічні особливості та умови, а саме:

- урахування вікових можливостей учнів (практику застосування невеличких фрагментів компаративістики варто починати з 5 класу);

- систематичне використання елементів компаративного аналізу (епізодичне звернення до них призведе до мінімальних результатів);

- використання оптимальних методів, прийомів навчання, форм роботи (їхнє ускладнення та урізноманітнення відповідно до віку учнів);

- урахування принципів послідовності, наступності, доступності та доцільності у навчанні;

- орієнтування учнів на дослідницьку, творчу діяльність.

Компаративний аналіз у школі здійснюється на основних трьох етапах: *підготовчому* (з'ясування зв'язків двох художніх творів; вивчення позатекстової сфери порівнюваних творів); *етапі реалізації* (розгляд типологічних зв'язків між двома творами різнонаціональних літератур; розкриття причинно-наслідкових зв'язків); *етапі узагальнення* (доведення спорідненості світоглядних позицій та художньої манери авторів творів, що порівнюються).

Вибір творів для компаративного аналізу в школі не повинен бути випадковим. Твори мають грамотно добиратися за певними спільними аспектами, які розглядатимуться на уроці. Типологічна схожість певних художніх творів, що увійшли до чинних програм, є ефективним матеріалом для розуміння єдності світового літературного процесу, глибокого пізнання учнями національної самобутності як вітчизняної, так і інших літератур.

У процесі шкільного компаративного аналізу художніх творів вирішується також і важливе завдання формування національних і загальнолюдських духовних цінностей. Це реалізується шляхом осягнення та порівняння естетичних цінностей авторів, їхніх героїв, глибоким проникненням в ідейну та художню сутність порівнюваних творів. Тому одним із основних стратегічних напрямів, над яким має працювати вчитель літератури, є духовне становлення підростаючої особистості, зокрема, і вирішення актуальної проблеми сьогодення – *формування культурно-національної ідентичності*. Національне самовизначення завжди відіграє важливу роль у формуванні й подальшому духовному розвитку людини.

Тому ця проблема нині широко розглядається в різних наукових галузях: філософії, соціології, психології, культурології. Її дослідженню присвячені роботи Б. Андерсона, О. Бауера, П. Бергера, Т. Лукмана, С. Хантингтона, М. Хроха. Культурно-національна ідентичність є складним утворенням, що включає низку уявлень особистості про власне «Я», про її стосунки з культурними традиціями своєї нації (чи тієї, з якою вона себе ототожнює), з культурною пам'яттю інших етносів і народів. За слушним зауваженням Е. Сміта, «чуття національної ідентичності стає могутнім засобом самовизначення й самоорієнтації індивіда... Саме завдяки спільній неповторній культурі ми спроможні дізнатися, «хто ми такі» у сучасному світі. Заново відкривши іншу культуру, ми «знову відкриваємо» себе, своє «автентичне Я...» [10, с. 26].

Окрема увага науковцями приділяється аналізу культурної пам'яті через призму мистецтва слова, адже саме воно безпосередньо стосується духовно-культурного підґрунтя життя народу, нації індивіда. Проблем зв'язку національно-культурної ідентичності та літератури у своїх дослідженнях торкалися вчені із різних країн – Б. Ларсон, М. Павлишин, Ж. Юрт. У відомих працях «Література та національна ідентичність», «Мова, література та національна ідентичність», «Поле літератури і нація», ці вчені обґрунтовують думку про те, що процес взаємодії літератури та культурно-національної ідентичності завжди є двостороннім: національна свідомість, менталітет обов'язково вплітаються в художні твори, а прочитані книжки, у свою чергу, мають вплив на формування національної ідентичності читачів.

Характеризуючи національну ідентичність, сучасні науковці зазвичай послуговуються дослідженнями Ентона Сміта «National Identity» (1991) та «When is a Nation?» (2002), де він запропонував таке визначення поняття «нація»: «суспільство, що має власну назву, свою історичну територію, спільні міфи та пам'ять, спільну громадську культуру, єдині закони та звичаї» [10, с. 5]. Концепт національної ідентичності, за Смітом, можна визначити як «підтримування та постійну репродукцію патернів цінностей, символів, пам'яті, міфів та традицій, які є складовими спадщини націй, а також ідентифікацію особистостей з цією особливою спадщиною і цими цінностями...» [10, с. 15].

Проблеми культурно-національної ідентичності завжди актуальні, особливим чином вони пов'язані з посттоталітарними реаліями та деколонізаційними процесами, викриттями та усвідомленням згубних наслідків тривалої експансивної політики на утвердження і відродження національної самосвідомості та самовизначення [1]. Спробуємо порівняти проблеми культурно-національної, етнічної ідентичності двох народів, українського та індійського, що довгий час потерпали від колонізаторської політики з боку великих держав-колоністів: Російської та Британської

імперій. У шкільній практиці це можна зробити на прикладі компаративного вивчення творів Івана Нечуя-Левицького та Редьярда Кіплінга.

Перед українським суспільством завжди поставало питання: які загальноукраїнські традиції, вірування, спогади ми маємо зберігати задля розуміння власної культурно-національної ідентичності. Традиційно ці актуальні питання розглядалися в українській культурі в тісному взаємозв'язку з історико-культурними, суспільно-політичними, мистецькими процесами в Україні. Активну участь у вирішенні цього завдання брали українські письменники. Так, у другій половині XIX століття визначні митці слова Пантелеймон Куліш, Іван Франко, Іван Нечуй-Левицький, Михайло Старицький, Павло Грабовський та інші намагалися зберегти і відродити національно-культурну ідентичність українського народу не тільки у своїх художніх творах, але й у дослідженнях, в яких розглядали актуальні питання історії, духовності, світогляду, національної самобутності українців. Зокрема, письменники відстоювали думку, що за допомогою опису побутового життя народу, його звичаїв та традицій можна передати наступним поколінням і живу народну мову, і своєрідність національного характеру, народні форми життєдіяльності, народні уявлення про світ і людей. Особливу увагу митці акцентували на тому, що саме народні духовні цінності, народна мораль, етика, яскравий гумор відіграють одну із важливих ролей у згуртуванні нації, якій не вперше доводилося боротися за збереження власної культурної ідентичності. У літературних творах і дослідженнях цього часу обстоювалася думка про природню вишуканість та шляхетність духовного світу українців, про глибину народної філософії та естетики [2].

Наскрізним мотивом творчості Івана Нечуя-Левицького (1838–1918) є намагання зберегти та передати прийдешнім поколінням українську ментальність, гуманістичні традиції народного побуту й моралі. Як відданий син рідної української землі, у творах письменник розглядав актуальні для того часу проблеми, породжені колонізацією України: злиденне життя українських селян в Російській імперії за часів кріпацтва та перших десятиліть після його відміни, непомірні податки, руйнування патріархального устрою села, темноту й забитість селян, внаслідок їхньої неосвіченості й недосвідченості.

Розквіт творчості письменника припадає на 70-80-ті роки XIX століття, коли світ побачили його класичні твори про народне життя: «Не можна бабі Парасці вдержатись на селі» (1874), «Благословіть бабі Палажці скоропостижно вмерти» (1875), «Микола Джеря» (1878), «Кайдашева сім'я» (1879), «Бурлачка» (1880), «Старі гультяї» (1897), «Чортяча спокуса» (1885), «Не той став» (1896). Всі ці твори визнано справжніми перлинами української класики, в яких автор тонко поєднав майстерне змалювання народних характерів з живописною образністю та поетикою, реалі-

стичну конкретність описів із значною увагою до деталей побуту, поведінки, портретів.

Дещо по-іншому розглядається питання етнічної культурної ідентифікації індійського народу у творчості англійського письменника Редьярда Кіплінга (1865 – 1936). Його життєвий шлях розпочався в Індії, перші яскраві враження дитинства пов'язані також з цією країною, його літературна спадщина наскрізь пронизана мотивами побутового життя індійців. Проте у зрілому віці Кіплінг повністю ідентифікує себе як громадянин держави-колонізатора – Британської імперії, у тому числі і стосовно представників корінного населення Індії. Його захоплює екзотична природа та специфіка духовного світу колонізованої Індії, але він не встав її з молоком матері, він лише спостерігач та відсторонений критик способу життя та менталітету індійців.

Отже, причини різної відмінності в розгляді питань національної ідентичності українців та індійців у творчості українця Нечуя-Левицького та англійця Кіплінга саме і полягають у світосприйнятті авторів. Іван Нечуй-Левицький говорить про необхідність зображати життя свого народу, про тісний зв'язок зі своєю землею, який ні в якому разі не можна розривати в гонитві за чужим. Письменник наголошує на самотності побуту селян у різних частинах України, нагадуючи також, що українці – це не тільки селяни, тому не можна обходити своєю увагою козаків, городян, міщан, духовенство, урядників, панів. Митець широко любить свою землю, її природу, тісно пов'язуючи їх з рідним народом. Так у повісті «Микола Джеря» мальовничі описи природи вражають своєю філософською наповненістю та чистим українським колоритом. Описуючи рідне село головного героя Вербівку, автор наголошує, що у селі всі тини і навіть хліви та кошари, зроблені з верби, по-росли – прийнялися, пустили гілля. Загальновідомо, що верба – один із символів України, отже, верба, що проросла з тинів, символізує стійкість, витривалість, волю до життя як України, так і її народу.

Натомість, Кіплінг, зображуючи клімат та природні умови Індії, які не дають можливість людині подумати про комфортне побутове життя, жорстко описує майже тваринний спосіб існування індійців. Так, у «The City of Dreadful Night» («Місто страшної ночі») він пише про сон нещасних індійців, які не мають змоги влаштувати собі цивілізований відпочинок: «Ця нескінченна низка голих тіл, що лежали немов мерці, і спали тяжким сном, мала вкрай непривабливий вигляд. Тут можна побачити лише чоловіків. А де ж жінки? Вони поснули під дахами своїх брудних домівок, якщо тільки можна заснути в такій задусі» [11]. Звичка до незручностей, антисанітарії призводить до духовного зчерствіння. Люди помирають у цих страшних умовах, і всім байдуже – ніякого трагізму. Це стало невід'ємною частиною побуту індійців, певною ментальною особ-

ливістю колонізованої нації. У них нічого нема, вони лише робоча сила Британської імперії. Вони мають конкретне місце проживання, але це ніяк не їхня рідна земля, вони – не народ, а всього лише демографічна одиниця.

Якщо твори Івана Нечуя-Левицького стосовно проблеми культурно-національної ідентифікації справедливо називають енциклопедією українського народознавства (настільки майстерно він описав побут українців, красу народних обрядів, звичаїв та традицій, костюмів та ремесел), то Кіплінг в своїх творах, зокрема, в збірці оповідань «Plain Tales from the Hills» («Прості оповідання з гір») доволі упереджено ставиться до національної ідентифікації колонізованого індійського народу. Він наголошує, що цей народ переймається лише хлібом насущним, він не схильний думати ні про своє призначення, ні про самоідентифікацію.

І. Нечуй-Левицький поділяв думку своїх попередників про первинність середовища щодо формування характеру людини, її національної самосвідомості. Проте у своїх творах він доводив і зворотній зв'язок: людина може перетворювати середовище, впливаючи на нього. Таким чином, він стверджував віру в духовні сили свого народу, в те, що, навіть поневолений, він не загубить власної ідентичності та національної гідності. Кіплінг же у творах виступає як сторонній спостерігач, не виправдовуючи і не розуміючи такого ставлення до власного життя, яке він бачив у індійців. На його думку, так можуть жити тварини і раби, які переносять будь-які незручності та страждання, а право вибору кращого життя лишається лише за гідними цього.

Отже, підсумовуючи викладене вище, зазначимо:

- сучасні зміни в житті та освіті вимагають творчого підходу до уроку літератури, компаративістика ж надає широкі можливості у процесі навчання та виховання учнів, розширення їхнього світогляду з урахуванням аспектів діалогу культур, формування життєво необхідних компетентностей;

- на відміну від компаративного аналізу як жанру філологічного дослідження, шкільний компаративний аналіз має специфічні риси, особливості та завдання, враховує певні методичні та психолого-педагогічні умови;

- використання елементів компаративного аналізу на уроках літератури є дієвим засобом формування духовного світу підростаючої особистості, зокрема і усвідомлення нею власної національно-культурної ідентичності;

- прикладом формування етнічної національної ідентифікації може бути компаративний аналіз творів І. Нечуя-Левицького та Р. Кіплінга.

Ця стаття є продовженням нашого дослідження особливостей шкільного компаративного аналізу художніх творів української та світо-

вої класики на уроках літератури з метою формування загальнолюдських і національних духовних цінностей. Раніше це було зроблено на прикладі порівняння творів Мольєра та Карпенка-Карого. У перспективі подальших досліджень цієї проблеми вбачаємо розробку методичних рекомендацій щодо компаративного вивчення творів Г. Ібсена «Ляльковий дім» та О. Кобилянської «Людина» в аспекті вільного вибору життєвої позиції.

Список використаної літератури

1. Ассман, Алейда. *Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті*. Київ: Ніка-Центр, 2012.
2. Вертій, Олексій. *Народні джерела національної самобутності української літератури 70–90-х років XIX століття*. Дис. Львівський національний університет імені Івана Франка, 2011. Львів: Собор.
3. Волошина, Ніла. "Проблеми літературної освіти й поради Валерія Шевчука." *Волинь-Житомирщина* 20 (2010): 324-34.
4. Волошина, Ніла. *Теоретичні і методичні засади естетичного виховання учнів у процесі вивчення української літератури в середній школі*. Дис. Інститут педагогіки АПН України, 1995. Київ: АПН України.
5. *Концепція нової української школи*. Web. 7 May 2018. <<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>>
6. Гром'як, Роман, Юрій Ковалів та ін. *Літературознавчий словник-довідник*. Київ: ВЦ «Академія», 1997.
7. Мірошениченко, Леся. *Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах*. Київ: Ленвіт, 2000.
8. Мірошніченко, Леся. "Шляхи аналізу художнього тексту: класифікація, стисла характеристика." *Всесвітня література в середніх навчальних закладах* 5 (2011): 15-7.
9. Наливайко, Дмитро. "Стан і завдання українського порівняльного українознавства." *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України* 11 (2000): 40-4.
10. Сміт, Ентон. *Національна ідентичність*. Київ: Основи, 1994.
11. Kipling, Rudyard. *The City of Dreadful Night*. Web. 7 May 2018. <<https://ebooks.adelaide.edu.au/k/kipling/rudyard/city/contents.html>>

Сафарян С.І. Шкільний компаративний аналіз художніх творів як засіб усвідомлення культурно-національної ідентичності.

У статті акцентовано увагу на актуальності та доцільності використання на уроках літератури в школі елементів компаративного аналізу як дієвого засобу усвідомлення культурно-національної ідентичності. Обґрунтовано думку про те, що компаративний аналіз сприяє формуванню однієї із ключових компетентностей, визначених концепцією Нової укра-

їнської школи. Матеріал статті знайомить зі специфічними рисами та особливостями шкільного компаративного вивчення художніх творів на відміну від літературознавчого компаративного аналізу як жанру філологічного дослідження. В статті названі та охарактеризовані основні напрями, за якими доцільно проводити компаративний аналіз на уроках; методичні та психолого-педагогічні умови, які забезпечать ефективність цього аналізу в школі; етапи використання елементів компаративістики у процесі аналізу виучуваних творів. У статті досліджено також проблему формування культурно-національної ідентичності у процесі порівняльного вивчення творів української та світової класики. Зроблено це на прикладі компаративного аналізу творів І. Нечуя-Левицького та оповідань Р. Кіплінга. Доведено, що на характер тлумачення питань національної ідентичності в літературних творах насамперед впливає світосприйняття авторів, їхня власна культурно-національна ідентифікація.

Ключові слова: компетентність, компаративізм, компаративний аналіз, діалог культур, шляхи аналізу, культурно-національна ідентичність, нація, народ, І. Нечуй-Левицький, Р. Кіплінг.

Safarian S.I. School comparative analysis of artistic works as a mean of cultural and national identity awareness.

Modern school education is aimed primarily at preparing a competent person for life. In particular, this problem is also solved in the system of school literary education, which plays one of the leading roles in developing the spirituality of a growing personality. The article focuses on the relevance and feasibility of using elements of comparative analysis in the classroom literature as an effective tool for awareness of cultural and national identity. The article proves the idea that comparative analysis contributes to the development of one of the key competencies specified by the Concept of the New Ukrainian School, as during comparative study of literature students learn to set various interdisciplinary links, master the skills of analysis and synthesis, comparison and generalization. This, in turn, contributes to the development of the students' humanistic worldview, the uprise of their national identity, as well as respect for other peoples and their culture in the context of the dialogue of cultures.

The material of the article introduces the specific features and characteristics of the school comparative study of artistic works, in contrast to the literary comparative analysis as a genre of philological research. The purpose of school comparative studies is to identify the corresponding typical and similar problems in different works, the analysis of which will help to reveal more deeply the ideological and aesthetic essence of each of the comparable literary processes, phenomena, works; to find out their correspondence and difference; to comprehend the general spiritual unity and national originality of each lit-

erature. The article names and describes the main directions of comparative analysis at the lessons; methodological and psychological and pedagogical conditions that will ensure the efficiency of this analysis at school; stages of the use of comparative studies elements in the process of analysis of the studied works.

The article also investigates the problem of cultural and national identity development in the process of comparative study of Ukrainian and world classics works. The comparative analysis of the works of I. Nechui-Levytsky and the stories of R. Kipling is given as an example. The work proved that the nature of the national identity issues interpretation in literary works primarily depends on the perception of the authors, their own cultural and national identity.

Key words: competence, comparativism, comparative analysis, dialogue of cultures, ways of analysis, cultural and national identity, nation, people, I. Nechui-Levytsky, R. Kipling.

kkc

О.О. Смольницька

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ТЕМИ ВІЙНИ У ТВОРЧОСТІ ВІРИ ВОВК І ЕМІГРАЦІЙНИХ ШОТЛАНДСЬКИХ ПОЕТІВ

Компаративний аналіз українських і шотландських студій на прикладі творів різних століть, від доби Ренесансу до XX ст. (переважно зразки мовою скотс), успішно здійснювався у вітчизняних розвідках ([10-11], [13-14]). Несподівано було виявлено історичну (націєтворчу) подібність, спільну мовну проблему, релігійне самовизначення, постколоніальне існування, а головне – потужний орієнтир на національні символи та архетипи.

Сьогодні українська шотландистика здійснюється як історична, у межах кельтології (Г. Казакевич та ін.), перекладацька і перекладознавча (Г. Дика, Л. Коломієць, Олена О'Лір, О. Радчук, М. Стріха, О. Смольницька та ін.), «маркерами» стають імена сера Вальтера (Волтера) Скотта, Р. Бернса (Бернза) та ін. Докладніший аналіз українсько-шотландських літературних зв'язків і зріз вітчизняної шотландистики у практичному (перекладацькому) аспекті: [8], [15], [19]. Також варто назвати заходи, присвячені українсько-шотландським, українсько-ірландським зв'язкам, – наприклад, у Київському літературно-меморіальному музеї Максима